

Presentació concert Born 16 març 2014, 18h.

Tricentenari de la mort del compositor Josep Gaz, mestre de capella de la catedral de Girona

Josep Gaz (Martorell 1656- Girona 1713) és un compositor del barroc central català, nascut a Martorell dins una família menestral. De jove va estudiar música a Barcelona i deuria ser tan bo com a músic que ja als 19 anys va aconseguir la plaça de mestre de capella a Sta. Maria de Mataró. El 1685 tornà a Barcelona como a mestre de capella a Sta. Maria del Mar on va restar-hi fins el 1690, quan va guanyar la plaça definitiva de la catedral de Girona, on va restar-hi fins a la seva mort, el 27 de desembre del 1713 justament tres-cents anys.

Ens costa d'imaginar el paper de la música dins una ciutat com la Girona de finals del s. XVII. La ciutat va convertir-se en una fortalesa militar, degut als problemes generats pels desitjos expansionistes de Lluís XIV i a la salut precària del rei Carles II, i als desitjos d'Anglaterra i dels Austria d'aturar les ambicions franceses. Aquests problemes acabaran originant una llarga guerra dinàstica entre Austries i Borbons que afectarà directament la ciutat de Girona. En un dels episodis d'aquesta guerra dinàstica, l'anomenada guerra dels Nou Anys (1689-97), Girona va començar a rebre tropes de tota mena, sovint poc disciplinades i d'extracció social molt baixa, que arribaven per tal reforçar les defenses de la ciutat i prevenir possibles atacs francesos. Tot i això, a finals de juny de 1694 el duc de Noailles entrava a Girona on les tropes franceses van restar-hi fins el gener de 1698.

Es en aquest marc de ciutat-caserna que Gaz haurà de dirigir els seus 12 músics i quatre escolans de cor, que eren els qui formaven la capella de música de la catedral. Tot i els canvis sobrevinguts a la ciutat, semblava com si la capella funcionés al marge dels canvis ocorreguts, fent el seu servei litúrgic com si no passés res. Això era possible, en part, degut al finançament generós de que la capella disposava, fet que li permetia de triar els millors intèrprets i els millors directors del moment. I això només pot entendre's considerant la importància que la reforma tridentina va atorgar a la música com a element que fes de pont entre una població sovint ignorant i analfabeta i una litúrgia sovint incomprendible que utilitzava el llatí com a llengua usual. Sense una música atractiva i entenedora els actes litúrgics deurien semblar cosa d'un altre món i la funció de l'Església desfigurada. Es l'esmentat concili de Trento, a finals del s. XVI, el qui va decidir de potenciar el poder de la jerarquia eclesiàstica i la clerecia reduint alhora la participació de la població en els actes eclesiàstics a una mera actitud passiva. Era la música eclesiàstica la que havia de superar aquesta polarització, i per tant necessitava ser atractiva, de qualitat i accessible a tothom .

Es en aquest marc que Gaz treballa, composant inicialment segons l'estètica musical de la cort de Madrid, amb la utilització dels villancets –composició paralitúrgica en llengua no llatina- de manera molt lliure, acompanyant les seves melodies de textos d'un barroc recargolat. Difícilment trobarem a l'Europa catòlica de la Contrareforma, fora de la península, composicions similars que poguessin ser seguides pel poble, en llengua vernacle. En un moment determinat de la seva vida, que no podem precisar, Gaz comença a abandonar l'estil ibèric castellà per obrir-se a l'estil italià que arriba a Barcelona procedent de Nàpols. Tot i que els seus villancets els continua anomenant així, comença a afegir-hi introduccions purament instrumentals, recitatius acompanyats només de baix continu, àries a la italiana, i altres elements fins aleshores desconeguts. I també, al final de la seva vida, va voler compondre una gran obra tota moderna, un oratori, composició importada d'Itàlia pels felipons, i com que no es veia amb prou força per fer-ho, va instituir un llegat monetari per tal que ho fes el seu successor, però aquest, Tomàs Milans, va descuidar-ho totalment. Una de les seves aportacions capitals a la ciutat de Girona va ser la introducció dels violins, impulsada per ell en un mo-

ment desconegut, nous instruments que permetien ampliar la capacitat expressiva de la música, nova possibilitat que va ser utilitzada en la representació musical del dolor d'una forma fins aleshores desconeguda. Gaz dedicarà algunes de les seves peces més expressives a la nova teologia del dolor que els servites van introduir a Girona i a altres ciutats catalanes: les congregacions dels Dolors, fundades aleshores i existents encara avui, fomenten la compassió davant els dolors de Maria i Jesús crucificat com a eina de conversió personal.

De les aproximadament 150 obres conservades de Gaz, la immensa majoria tenen destinació eclesiàstica, i són per a veu i instruments, algunes d'elles, poques, són només instrumentals. Les obres escrites directament per a la litúrgia són en llatí, però les més abundoses són les dedicades a actuacions paralitúrgiques, escrites en castellà i dedicades a la multitud d'activitats que l'església tenia a la ciutat. Sobta aquesta poca importància numèrica de les obres purament litúrgiques: Gaz compon més per a les activitats realitzades fora de la catedral que per a les celebrades al seu interior. En una època on el treball regit pel rellotge era propi d'una minoria, on la disciplina laboral era predominantment rural –no existia el despertador i els rellotges domèstics eren un luxe– l'església estava present en la immensa majoria d'activitats públiques de la ciutat, des de fixar l'hora oficial mitjançant les campanes de la catedral fins a entretenir la població amb actes lúdics. Es per això que Gaz compon obres dedicades a multitud d'aspectes socials, des de les dedicades als jocs de cartes, fins a per a les commemoratives de les visites reials a la ciutat, o les dedicades a unes festes del carrer de les Ballesteries de Girona, passant per les composicions dedicades a fets significatius d'algunes famílies gironines.

Gaz va viure el canvi d'administració austriacista a la borbònica: el gener de 1710 l'arxiduc Carles d'Àustria va visitar Girona per revisar les defenses de la ciutat davant un previsible atac borbònic. El mestre li va dedicar un ampul·lós villancet a nou veus on exalta els drets legals del pretendent al tron de Madrid. Just un any després els francesos ocupaven la ciutat, provocant el retorn dels refugiats gironins a Perpinyà, entre ells el bisbe Taverner. En saber que arribava a la ciutat, els canonges van situar una comitiva al peu de la gran escalinata de la catedral per donar-li la benvinguda. El bisbe va passar de llarg i no va voler rebre'ls. L'endemà, Gaz rebia el bisbe dins la catedral amb un villancet de benvinguda a solo en el qual la primera estrofa diu:

*Señor ilustrísimo
con afectos buenos
siendo butifleros
aquí cantaremos*

Música Antiga de Girona és una associació composta per intèrprets i investigadors dedicats a la recuperació i difusió de la música barroca sorgida de la capella de música de catedral de Girona. L'arxiu musical d'aquesta catedral és un dels més rics de tot Catalunya. Del s. XVIII conserva 678 partitures, les quals un cop digitalitzades han generat més de 18.000 imatges. La tasca de digitalització de les partitures ha anat seguida de concerts realitzats principalment a terres gironines, i de l'enregistrament de quatre CDs, dedicats a als mestres de capella Josep Gaz, Manuel Gònima i Rafael Compta.